

Ю.Г. Чебакова

РОЛЬ ОСОБИСТОСТІ ПЕДАГОГА В ЕФЕКТИВНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ПРОФЕСІОНАЛІВ

Статтю присвячено проблемі формування власного стилю педагога та його впливу на ефективність підготовки майбутніх фахівців. Розкрито авторитет викладача як інтегральну характеристику його професійного, педагогічного й особистісного становища у колективі. Виокремлено основні компоненти діяльності викладача (конструктивний, організаційний, комунікативний, рефлексивний), а також його індивідуальна акмеологічна модель (власний стиль роботи, імідж, педагогічна культура, професійне кредо, стратегія діяльності), розкрито складники педагогічного стилю: зовнішній (манера одягатися, розмовляти), внутрішній (загальна система цінностей у поведінці, педагогічна майстерність, творчість, канали самореалізації та педагогічного впливу на студентську молодь); показано індивідуальний стиль педагогічної діяльності, який формується безпосередньо під час роботи. Визначено завдання, які вирішує педагог у процесі стимулювання самовиховання студентів.

Ключові слова: педагогічна майстерність, цілеспрямованість, методичне уміння, авторитет викладача, професійна культура, стиль роботи, імідж, компоненти діяльності, акмеологічна модель, самовиховання.

Постановка проблеми. Модернізація сучасної системи освіти потребує розв'язання багатьох проблем, серед яких важливе місце належить проблемі підвищення інтелектуального потенціалу нації, виховання громадян-особистостей, які спроможні брати активну участь у будівництві сучасної України. Одним із визначальних чинників, спроможних забезпечити ефективність професійної підготовки спеціаліста в умовах особистісно орієнтованого підходу, є особистість педагога. Його ставлення до роботи, оточення, високий професіоналізм, ерудиція, самодисципліна, здатності до самореалізації і самовдосконалення, прагнення до творчості сприяють формуванню подібних якостей і у студентському середовищі. Викладач, ефективно реалізуючи свої професійні якості, сам отримує стимул для розвитку власних пізнавальних і професійних можливостей.

Аналіз досліджень. Сьогодні ми маємо велику кількість наукових праць, присвячених проблемі особистості викладача і його ролі у навчально-виховному процесі. Науковці у своїх роботах приділяють велику увагу особистості педагога, його вмінню не тільки дати необхідні знання студентам, а й стимулювати їх до самоосвіти, саморозвитку і самовдосконалення, розвиваючи їхні особистісні якості (І.А. Зязюн, І.Д. Бех, Г.П. Васянович, Т.В. Нікішина, О.Г. Романовський). Завдання педагога – глибоко осмислити й оцінити нові обставини, гнучко й адекватно реагувати на зміни освітніх парадигм, що фіксують перехід від масово-репродуктивних форм і методів викладання до індивідуально-творчих. Так, П. Блонський вбачав завдання вчителя в тому, щоб “не так дати освіту і виховання, як розвинути здібності до самоосвіти і самовиховання”. “Ми повинні..., – писав він, – виховувати людину, здатну створювати власне життя, здібну до самовизначення. Виховуватися – означає самовизначатися, і виховання майбутнього творця нового людського життя є лише раціональна організація самовиховання його” [10, с. 236].

Тому правильно поставлене виховання є не чим іншим, як умілим внутрішнім стимулюванням активності особистості, спонуканням її до власного розвитку і вдосконалення.

© Ю.Г. Чебакова, 2015

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

Таким чином, викладач вищого навчального закладу не тільки організовує і стимулює роботу студентів, залучає їх до науково-дослідницької діяльності, а й формує у них морально-етичні й естетичні якості. Причому відбувається взаємодія і співробітництво викладача і студентів у сфері їхньої сумісної діяльності.

Виклад основного матеріалу. Авторитет викладача – інтегральна характеристика його професійного, педагогічного й особистісного становища у колективі. Він формується при достатньо високому рівні розвитку трьох типів педагогічних вмінь: “предметних” (наукові знання); комунікативних (знання про своїх учнів і колег); “гностичних” (знання самого себе й уміння корегувати свою поведінку).

О.Г. Романовський, О.С. Пономарьов, З.О. Черваньова підкреслюють, що в університетському середовищі високо цінують такі якості викладача, як наукова ерудиція, цілеспрямованість, методичне уміння, загальна і професійна культура і педагогічна майстерність, його естетичні принципи і переконання, чесність, порядність, принциповість і доброзичливість [11, с. 6].

А під педагогічною майстерністю Г. Васянович розуміє “характеристику високого рівня педагогічної діяльності” і стверджує, що “критеріями педагогічної майстерності педагога виступають такі його ознаки діяльності: гуманність, науковість, педагогічна доцільність, оптимальний характер результативність, демократичність, творчість (оригінальність). Педагогічна майстерність ґрунтується на високому фаховому рівні педагога, його загальній культурі та педагогічному досвіді. Необхідними умовами педагогічної майстерності є гуманістична позиція педагога й професійно значимі особисті риси і якості” [1, с.84].

Дослідники у царині педагогічної психології Н.В. Кузьміна, М.К. Тутушкіна виокремили основні компоненти діяльності викладача:

1. Конструктивна діяльність (пов’язана з відбором, умінням будувати навчально-виховний матеріал і проектувати розвиток індивідуальності учня).

2. Організаційна діяльність, до складу якої входить: своя поведінка (педагогічні дії в реальних умовах дійсності) на заняттях і поза ними; зворотній зв’язок з учнями (думка, знання, інтерес) і діяльності учнів, їх дій і вчинків.

3. Комунікативна діяльність – сумісна діяльність педагога і учня, побудова міжособистісної взаємодії і відносин у процесі педагогічної діяльності, процес педагогічного спілкування.

4. Рефлексивна діяльність – уміння педагога аналізувати й адекватно оцінювати свою педагогічну діяльність, розвивати самосвідомість, що виявляється у самопізнанні, самооцінці і саморегульованій поведінці; прагнення до особистісного зростання, самовираженню і саморегуляції.

Все своє свідоме життя викладач прагне до вершини педагогічної майстерності, до свого “акме”. Акмеологія – наука про закономірності, умови, фактори та стимули, що сприяють чи запобігають самореалізації творчих потенціалів зрілих людей у процесі саморуху до вершин професіоналізму та продуктивності; галузь наукового знання, комплекс наукових дисциплін, об’єктом вивчення яких є людина в динаміці само актуалізації її творчого потенціалу, саморозвитку, самовдосконалення, самовизначення в різних життєвих сферах, у тому числі, в освіті, самостійній професійній діяльності, системі підвищення кваліфікації. Науковці виокремлюють поняття “акмеологічність” – ознака вершинності у результаті творчого потенціалу соціального суб’єкта.

Структура акмеологічної моделі педагога представляє у сучасній науці набір таких складових: *компетентність* (психолого-педагогічні й соціальні знання, теоретико-практичні й методичні знання, педагогічні вміння, педагогічні здібності), *особиста оріє-*

нтація (самореалізація в контексті акмеологічної моделі “Я – концепція” в динаміці від “Я – реальний” до “Я – перспективний (ідеальний)”), *морально-духовна культура* (моральна свідомість, моральна діяльність, моральні відносини), акмеологічна професійна позиція педагога.

Проте це надто загальна модель. Сучасний вчитель може мати *індивідуальну акмеологічну модель*, бо складається така модель із власного стилю роботи, іміджу, педагогічної культури, кредо, тактики і стратегії діяльності, що дає узагальнений досвід, підвищення кваліфікаційного рівня (самоактуалізація, самовдосконалення, самовизначення).

Зупинімося на складниках акмеологічної моделі:

власний стиль роботи – взаємодія між суб’єктами освітньо-виховної діяльності, віддзеркалення професійної “Я – концепції” [2, с.6-9];

імідж – уявлення про людину, що створюються на ґрунті її зовнішності, звичок, манері розмовляти, менталітету, вчинків [4, с.9];

педагогічна культура – “сутнісна характеристика особистості і діяльності педагога, це система педагогічних цінностей, способів діяльності і професійної поведінки вчителя” [7, с.152];

професійне кредо – переконання, погляди педагога;

стратегія діяльності – уявлення про хід професійної діяльності, “вибір особистістю способу життя, що відповідає його типу; має розв’язувати протиріччя між активністю, домаганнями, Я – концепцією особистості, умовами і обставинами життя” [3, с.11].

Наявність роботи особистості над складниками акмеологічної моделі засвідчує рівень творчого самовираження особистості педагога.

Власний стиль роботи є візитною карткою фахівця, хоча “цілісного уявлення про даний феномен як педагогічного явища на сьогодні, на жаль, доки ще не склалося” [12, с.60].

У сучасній науковій думці “стиль” розглядають як “пріоритетну мету профорієнтаційної освіти та критерій її ефективності; фактор, що впливає на результативність педагогічної та навчальної діяльності; умову, що сприяє персоналізації особистісної індивідуальності вчителя...” [12, с.66].

До складників педагогічного стилю належать:

- зовнішній стиль (манера одягатися, розмовляти);
- внутрішній стиль (загальна система цінностей у поведінці, педагогічна майстерність, творчість, канали самореалізації та педагогічного впливу на учнів).

Індивідуальний стиль педагогічної діяльності формується безпосередньо у процесі роботи: “індивідуальність вчителя визначає систему його роботи, її оригінальність та ефективність, мотивацію, власну концепцію діяльності, особливий підхід до вирішення педагогічних задач, неповторну манеру спілкування. Стиль діяльності при цьому виконує сенсоутворювальну та системоутворювальну функції” [12, с.61] і визначає стан взаємодії та специфіку ставлення носія до інших людей, до виконання діяльності, до результату діяльності, до сприйняття себе і своєї діяльності [5, с.187]. Стиль утворюється через певну мотивацію – “залишатися самим собою, робити все більш гармонійною свою індивідуальність” [12, с.61], працювати на особистий успіх, відповідати сучасності, проте не забувати про одвічні людські цінності; прагнути до результату, відкритості людських взаємин, гармонії людського існування та творчого самовираження.

Завдання викладачів полягає в цілеспрямованому виявленні і розвитку потенційних можливостей і здібностей студентів при оволодінні ними знань, умінь і навичок використання інформації. У процесі стимулювання самовиховання студентів педагог вирішує такі завдання:

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

- сприяє самопізнанню, формуванню у студентів адекватної самооцінки;
- сприяє залученню студентів до різноманітних видів діяльності і соціальних взаємин, і тим самим оволодінню ними системою соціальних ролей;
- допомагає певним чином організувати їх життєдіяльність, відбирає з навколишніх умов необхідний матеріал;
- здійснює відбір, модифікацію і включення до навчально-виховного процесу педагогічно доцільних засобів і стимулів професійного самовиховання;
- створює умови для саморозвитку студентів [10, с.144].

Висновки. Таким чином, авторитет викладача формується при достатньо високому рівні розвитку трьох типів педагогічних вмінь: “предметних”, комунікативних, “гнос-тичних”. Індивідуальний стиль педагогічної діяльності формується безпосередньо у процесі роботи. Необхідними умовами педагогічної майстерності є гуманістична позиція педагога й професійно значущі особисті риси і якості Викладач, ефективно реалізуючи свої професійні якості, сприяючи ефективній підготовці майбутніх професіоналів, підвищує свій соціальний статус, самостверджується як особистість і професіонал, отримує стимул для розвитку власних пізнавальних і професійних можливостей.

Список літератури: 1. *Васянович Г.П.* Педагогіка вищої школи: Навчально-методичний посібник. – Львів: Ліга-Прес, 2000. – 100 с. 2. *Данилова Г.* Акмеологічна модель педагога в ХХІ столітті / Г. Данилова // Рідна школа. – 2003. – № 6. – С. 6–9. 3. *Деркач А.А.* Акмеологические основы развития профессионализма / Деркач А.А. – М.: Изд-во Московского псих.-соц. института; Воронеж: НПО “МОДЭК”, 2004. – 752 с. 4. *Калюжний А.А.* Психология формирования имиджа учителя / А.А. Калюжний. – ВЛАДОС, 2004. – 222 с. 5. *Колесникова И.А.* Педагогическая праксеология: учеб. пособие для студ. высших пед. уч. завед. / И.А. Колесникова, Е.В. Титова. – М.: Академия, 2005. – 256 с. 6. *Кузьмина (Головко-Гаршина) Н.В.* Акмеологическая теория повышения качества педагогики специалистов образования / Кузьмина (Головко-Гаршина) Н.В. – М.: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2001. – 144 с.). 8. *Нечепоренко Л.С.* Педагогічна майстерність. Монографія. Харків: ХНУ, 2009. – с. 189. 9. *Нікішина Т.В.* Творче самовираження вчителя української мови та літератури. – Харків: Вид. група “Основа”, 2009. – 175, [1] с. – [Б-ка журн. “Вивчаємо українську мову та літературу”; Вип.1 (62)]. 10. *Романовський О.Г., Михайличенко В.С., Грень Л.М.* Педагогіка успіху: Підручник. – НТУ “ХПІ”, 2011. – 375 с. 11. Зміст і сутність педагогічної діяльності [Текст] : навч. посібник / О. Г. Романовський [та ін.] ; Нац. техн. ун-т “Харківський політехнічний ін-т”. - Харків : НТУ “ХПІ”, 2007. – 228 с. 12. *Торохова А.В.* Індивідуальний стиль учителя / А.В. Торохова // Педагогіка. – 2003. – № 6. – С. 59–66.

Bibliography (transliterated): 1. *Vasjanovich G.P.* Pedagogika vishhoї shkoli: Navchal'no-metodichnij posibnik. – L'viv: Liga-Pres, 2000. – 100 s. 2. *Danilova G.* Akmeologichna model' pedagoga v HHI stolitti / G. Danilova // Ridna shkola. – 2003. – № 6. – S. 6–9. 3. *Derkach A.A.* Akmeologicheskie osnovy razvitija professionalizma / Derkach A.A. – M.: Izd-vo Moskovskogo psih.-soc. instituta; Voronezh: NPO “MODJeK”, 2004. – 752 s. 4. *Kaljuzhnyj A.A.* Psihologija formirovanija imidzha uchitelja / A.A. Kaljuzhnyj. – VLADOS, 2004. – 222 s. 5. *Kolesnikova I.A.* Pedagogicheskaja prakseologija: ucheb. posobie dlja stud. vysshih ped. uch. zaved. / I.A. Kolesnikova, E.V. Titova. – M.: Akademija, 2005. – 256 s. 6. *Kuz'mina (Golovko-Garshina) N.V.* Akmeologicheskaja teorija povyshenija kachestva pedagogiki specialistov obrazovanija / Kuz'mina (Golovko-Garshina) N.V. – M.: Issledovatel'skij centr problem kachestva podgotovki specialistov, 2001. – 144 s.). 8. *Necheporenko L.S.* Pedagogichna majsternist'. Monografija. Harkiv: HNU, 2009. – s. 189. 9. *Nikishina T.V.* Tvorche

samovirazhennja vchitelja ukrains'koï movi ta literaturi. – H: Vid. grupa “Osnova”, 2009. – 175, [1] s. – [B-ka zhurn. “Vivchaemo ukrains'ku movu ta literaturu”; Vip.1 (62)]. 10. Romanovs'kij O.G., Mihajlichenko V.C., Gren' L.M. Pedagogika uspihu: Pidruchnik. – NTU “HPI”, 2011. – 375 s. 11. Zmist i sutnist' pedagogichnoï dijtal'nosti [Tekst] : navch. posibnik / O.G. Romanovs'kij [ta in.] ; Nac. tehn. un-t “Harkivs'kij politehničnij in-t”. - Harkiv : NTU “HPI”, 2007. – 228 s. 12. Torohova A.V. Individual'nyj stil' uchitelja / A.V. Torohova // Pedagogika. – 2003. – № 6. – S. 59–66.

УДК 37015

Ю.Г. Чебакова

РОЛЬ ЛИЧНОСТИ ПЕДАГОГА В ЭФФЕКТИВНОЙ ПОДГОТОВКЕ БУДУЩИХ ПРОФЕССИОНАЛОВ

Статья посвящена проблеме формирования собственного стиля педагога и его влияния на эффективность подготовки будущих специалистов. Раскрыт авторитет преподавателя как интегральная характеристика его профессионального, педагогического и личного положения в коллективе. Выделены основные компоненты деятельности преподавателя (конструктивный, организационный, коммуникативный, рефлексивный), а также его индивидуальная акмеологическая модель (собственный стиль работы, имидж, педагогическая культура, профессиональное кредо, стратегия деятельности), раскрыты составляющие педагогического стиля: внешний стиль (манера одеваться, разговаривать); внутренний стиль (общая система ценностей в поведении, педагогическое мастерство, творчество, каналы самореализации и педагогического влияния); показан индивидуальный стиль педагогической деятельности, который формируется непосредственно в процессе работы. Определены задачи, которые решает педагог в процессе стимулирования самовоспитания студентов.

Ключевые слова: педагогическое мастерство, целенаправленность, методическое умение, авторитет преподавателя, профессиональная культура, стиль работы, имидж, компоненты деятельности, акмеологическая модель, самовоспитание.

UDC 37015

Yu. Chebakova

THE ROLE OF PEDAGOGUE'S PERSONALITY IN THE EFFICIENT TRAINING OF FUTURE PROFESSIONALS

The article is devoted to the problem of a teacher's own style formation and its influencing the effectiveness of future specialists training. The article discloses the authority of a teacher as the integral characteristic of their professional, pedagogic, and personal position in the collective. There have been distinguished the main components of a teacher's activity (constructive, organizational, communicative, reflexive), as well as their individual acmeologic model (one's own style of work, image, professional credo, strategy of activity), as well as the components of pedagogic style: outer style (the manner of clothing, talking); inner style (general system of values in behavior, pedagogic skills, creativity, the channels of self-realizing and of pedagogic influence); there has been shown the individual style of pedagogic activity which is formed immediately in the work process. There are defined the tasks solved by a teacher in the process stimulating students' self-education.

Keywords: pedagogic skills, commitment, methodological skill, teacher's authority, professional culture, style of work, image, activity components, acmeologic model, self-education.

Стаття надійшла до редакційної колегії 14.09.2015